

4. U. S. National Security Policy and Strategy: documents and Policy Proposals / (edited by) Sam C. Sarkesian with Robert A. Vitas. Greenwood Press, Inc. 88 Post Road West, Westport, Connecticut, 1988. P. 9.

5. Закон України: «Про національну безпеку України». [Електронний ресурс] код доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/T182469?an=1> зі змінами та доповненнями

6. Власюк О. С. «Національна безпека України»: еволюція проблем внутрішньої політики: К. НІСД. 528 с.201

УДК 343.322.2

DOI: 10.31733/17-03-2023-69-71

Катерина ДОЛГОРУЧЕНКО

доцент кафедри

загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ЯК ВНУТРІШНЯ ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Сьогодні, в умовах воєнного стану в Україні, а також враховуючи складні внутрішні соціально-політичні реалії, змістовне наповнення поняття «колабораціонізм» як політико-правового феномену періоду Другої світової війни, потребує не тільки уточнення, але й принципового переосмислення.

Мета наукової розвідки – охарактеризувати феномен колабораціонізму як внутрішню загрозу національній безпеці України.

У національному законодавстві більшості країн колабораціонізм кваліфікується як злочин проти своєї держави, зрада. Залежно від міри шкоди, спричиненої колаборантом, у правових нормах національних законодавств передбачено або довгострокове ув'язнення, або смертна кара.

Верховна Рада України у березні 2022 року також прийняла два закони, які встановлюють відповідальність за колабораційну діяльність в умовах воєнного стану. Мова йде про Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність)». У широкому сенсі дане юридичне поняття означає співпрацю населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант [1].

Однак, попри юридичну визначеність даного поняття, залишаються прогалини щодо розуміння суміжних категорій таких, як «державна зрада», «колабораційна діяльність», та «пособництво державі-агресору». Звідси, проблема коректності вживання поняття «колабораціонізм» у контексті сучасної війни потребує подальшого вивчення з неодмінним уточненням співвідношень та змістовного наповнення суміжних юридичних категорій.

Метою даної наукової розвідки є теоретико-правовий огляд проблеми коректності вживання поняття «колабораціонізм» у контексті сучасної війни.

Основний виклад матеріалу. Поняття «колабораціонізм», як «співробітництво з окупантом», політики почали вживати після зустрічі А. Гітлера з головою французького режиму Віші маршалом А. Петеном у 1940-му році. Під час переговорів сторони проголосили колабораціонізм політичним принципом у співробітництві держав. Перебуваючи у нерівному становищі, переможена та окупована Франція, а саме її істеблішмент, сприймали колабораціонізм як абсолютну воєнно-політичну та економічну капітуляцію перед нацистською Німеччиною. У цілому, в роки Другої світової війни, соціально-політичне явище колабораціонізму стало притаманним не тільки Франції, але практично кожній окупованій нацистським агресором країні. А значить, дане поняття швидко увійшло до політико-юридичного лексику у виключно негативному значенні.

У радянські часи, французьке за походженням слово «колабораціонізм», майже не

вживалось. А для кваліфікування злочинної співпраці з гітлерівськими окупантами у військовій та політичній сфері активно використовувались юридичні категорії «пособництво» та «державна зрада».

В Україні колабораціонізм, як феномен політико-правової дійсності часів радянсько-німецької війни, починає вивчатися з 90-х років ХХ століття.

Перші спроби теоретичного обґрунтування наукового поняття «колабораціонізм» здійснили такі вітчизняні науковці, як О. Потильчак, М. Коваль, О. Лисенко, Т. Вронська, С. Кульчицький.

Праці А. Боляновського, В. Вериги, О. Литвина, І. Дерейка, С. Дробязка, О. Марушенка, Г. Мамулія, І. Муковського, Б. Ковалю, М. Семіряги, В. Сергійчука та В. Шайкан суттєво розширили та конкретизували поняття колабораціонізму у контексті типів та форм «співробітництва з окупантами» періоду війни.

Фактично, у історико-правовій науці сформовані три основні підходи до розуміння означеного поняття як феномену періоду Другої світової війни, а саме:

це будь-яке співробітництво з окупантом, відповідно, таке явище заслуговує морального осуду [2, с. 32];

це складне, неоднозначне суспільно-психологічне та етичне явище, що виникає в результаті взаємодії суб'єктів комунікативного процесу (окремих індивідів, певних політичних організацій) з окупантами. Це добровільна або вимушена співпраця з ворогом у будь-яких сферах життя: політичній, військовій, економічній, побутовій, соціокультурній [3, с. 8];

це усвідомлене, добровільне та зумисне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі та її союзникам [4, с.123].

Сьогодні ж, враховуючи умови повномасштабної війни та часткової окупації України, науковці зосередили увагу на комплексному поліваріативному підході щодо змістовного наповнення поняття колабораціонізм.

Пропонуються різні варіанти розкриття сутності означеного поняття, зокрема, враховуючи типологію (за формою прояву) колабораціонізму. Серед українських дослідників теорії та історії права сформувалася практика визначати форми колабораціонізму за сферою діяльності або взаємодії з противником – окупантом.

Отже, керуючись Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» та Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність)», сьогодні публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти держави, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики цим громадянином, зокрема, до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, невизнання поширення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями карається позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років [5].

Звідси, правники виокремлюють наступні форми колабораційної діяльності в умовах воєнного стану в Україні:

Воєнний колабораціонізм - що означає сприяння противнику зі зброєю у руках: служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та контррозвідки;

Економічний колабораціонізм - що означає співробітництво у будь-яких галузях економіки;

Культурний (духовний) колабораціонізм - що означає співробітництво з окупантами в духовній сфері, що сприяє поширенню серед населення віроповідданських почуттів, підвищенню психологічного настрою окупантів;

Побутовий колабораціонізм, пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням;

Політичний, адміністративний колабораціонізм - що означає співробітництво в окупаційних органах влади [5, 6].

Висновки. Держави, території яких перебували (або знаходяться досі) під окупацією, неодмінно стикаються з проблемою взаємодії своїх громадян з окупантом, надання йому допомоги, сприяння у його військовій чи політичній діяльності на окупованій території

тощо. Відповідне, вкрай негативне явище, зазвичай пов'язують із поняттям «колабораціонізм».

Сьогодні, в умовах війни та часткової окупації України, починається наукове, осмислення поняття колабораціонізму, зокрема у теоретико-правовій площині. З урахування сучасних реалій формулюється не тільки зміст поняття, але й визначаються ознаки та види колабораціонізму, робляться перші спроби встановити межі юридичної відповідальності колаборантів, що проводять свою діяльність на тимчасово окупованих територіях України.

З огляду на це, проблематика злочинної співпраці та інших форм взаємодії громадян України, які проживають на захопленій території, із російським окупантом потребує подальшого належного наукового, зокрема, юридичного, аналізу. Значущість дослідження проблеми вживання поняття «колабораціонізм» у контексті сучасної війни зумовлюється формуванням якісної правової основи реагування на колабораціоністську діяльність з метою забезпечення національної безпеки України.

1. Аналіз Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)" (№2108-IX). // <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3430808-zakon-pro-kriminalnu-vidpovidalnist-za-kolaboracionizm-nabuv-cinnosti.html>

2. Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939–1945). Львів, 2003. 686 с.

3. Шайкан В. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату "Україна" та військової зони в період Другої світової війни : автореф. дис... д-ра іст. наук № 07.00.01 / В.О. Шайкан. - Донецьк : Донец. нац. ун-т, 2006. - 40 с.

4. Дерейко І. Колабораціонізм, поняття. Енциклопедія історії України: Т. 4. Київ. 2007. 528 с.

5. Закон України № 2108-IX. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність // <http://www.golos.com.ua/article/357225>

6. Вронська Т. Феномен «пособництва»: до проблеми кваліфікації співпраці цивільного населення з окупантами у перший період Великої Вітчизняної війни. Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України, Ін-т історії України. Київ. 2008. Вип. 11. С. 88–97.

УДК 343.322.2

DOI: 10.31733/17-03-2023-71-72

Юрій КОВНИЙ

адвокат,

кандидат економічних наук

ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ РОМІВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Політика інтеграції була визначена державною метою протягом останніх 50 років або більше, принаймні в ліберальних демократіях. Проте є певні групи проблеми інтеграції яких не вирішені десятиліттями, і це перш за все роми. Вказане зумовлене тим, що роми мають свої унікальні особливості врахування яких необхідне для реальної інтеграції їх у суспільство. Політика мультикультуралізму повинна передбачати гнучкість, якраз щодо ромської національності вона є особливою необхідною.

В етніонаціональній структурі суспільства є особливі групи суб'єктів права, де правове регулювання не може повною мірою впливати на суспільну реальність. Особливо яскраво це проявляється серед представників ромської національності. Ця група осіб характеризується відсутністю власної держави та поширена у всіх державах світу. Її характерними рисами соціального устрою є великі сім'ї, ранні шлюби, велика кількість дітей, колективний спосіб життя, цінування власних традицій та соціальних порядків, кочовий спосіб життя.

Вказане особливо дискримінує ромів в сучасному суспільстві, тому що в Європі вони виступають не просто найбільшою національною меншиною, а найбільш магранізованою, найбільш бідною. Зазвичай до представників ромів є негативне суспільне ставлення, страх, ущемлення та громадське нехтування. Часто можна вказати, що це народи, які «всюди і